

IZJAVA ZA MEDIJE

Trate, 10. marec 2026

Muzej norosti nominiran za najprestižnejšo evropsko nagrado za muzej leta, podelitev bo junija v Bilbao, Španija

Evropski muzejski forum je razglasil nominirance za nagrado [EMYA2026](#). Med njimi je tudi Muzej norosti, ki že 13. leto deluje na gradu Cmurek na Tratah. 35 nominiranih evropskih muzejev se bo letos med 10. in 14. junijem predstavilo na konferenci EMYA 2026 v španskem Bilbao, kjer bodo tudi razglasili nagrajence in podelili nagrade.

O Muzeju norosti

Muzej norosti od leta 2013 deluje v gradu Cmurek na Tratah ob Muri. Ekipa je v središče prizadevanj postavila ohranitev gradu, ki je v državni lasti in je bil zaradi njegove nedavne namembnosti, ko je v njem deloval Zavod za duševno in živčno bolne, kot kulturni spomenik razvrednoten in stigmatiziran. Dediščinski skupnosti Muzeja norosti je uspelo prostor, obremenjen s težavno dediščino, spremeniti v prostor srečevanj, povezovanj in zagovorništva človekovih pravic. Ta prestižna nominacija je pomembna strokovna potrditev za dediščinsko skupnost, ki v omejenih pogojih razvija muzej, specializiran za težavno dediščino povezano s fenomenom norosti.

O nagradi EMYA

Nagrado EMYA (European Museum of the Year Award / evropsko nagrado za muzej leta) podeljuje Evropski muzejski forum. Ta deluje v okviru vrednot Sveta Evrope z zavezo k spodbujanju demokracije in človekovih pravic ter trajnosti in preseganju kulturnih, družbenih in političnih meja. Na podlagi sprejetih načel podpira in spodbuja, mreži in predstavlja ter nagrajuje odličnosti in inovacije na področju muzejev.

Evropske države v Evropskem muzejskem forumu zastopajo nacionalni korespondenti, ki skrbijo za pretok informacij med muzeji po Evropi in v svoji državi spodbujajo razvoj ter predlagajo inovativnim in novim muzejem, da kandidirajo za nagrado. Nacionalna korespondentka za Slovenijo je dr. Tanja Roženberger iz Slovenskega etnografskega muzeja.

Izjave s tiskovne konference, 10. 3. 2026, na gradu Cmurek

dr. Sonja Bezjak, direktorica Muzeja norosti

Muzej norosti smo leta 2013 ustanovili ljudje, povezani s Tratami. Z idejo, ki v središče postavlja fenomen norosti, smo želeli nagovoriti več pomembnih vprašanj hkrati. Najprej smo si zadali nalogo, da rešimo tedaj že ogroženi kulturni spomenik – grad Cmurek. Po zaprtju zavoda za duševno in živčno bolne leta 2004 je grad namreč ostal brez funkcije in namena.

Ko je bil po drugi svetovni vojni v njem urejen zavod za dolgotrajno oskrbo ljudi z oznako »duševno in živčno bolni«, je grad postal predvsem institucija, ljudje v njem pa brezimna množica »norcev«. O njih se je vedelo zelo malo, hkrati pa so bili o njih razširjeni številni predsodki. Naša druga naloga je bila ohraniti spomin tudi na to obdobje zgodovine gradu, povezano s težavno dediščino. Ne zgolj zaradi zgodovinskega spomina samega, temveč predvsem zato, da bi tem ljudem vrnilo človekovo dostojanstvo in da bi zgodovinski primer uporabili za razmislek o tem, kje smo danes. Še vedno namreč več kot 4500 ljudi v Sloveniji živi v institucionalnih nastanitvah, za katere so značilni socialna izključenost ter povečano tveganje za kršitve človekovih pravic.

Nominacija za nagrado Evropski muzej leta 2026 je za Muzej norosti izjemno priznanje. V trinajstih letih delovanja smo se namreč v slovenskem prostoru večkrat morali zelo odločno boriti že za to, da smo lahko ostali v gradu Cmurek. Premalo posluha je bilo tudi s strani države, ki je lastnica gradu, za ustrezno ureditev njegovega statusa. Kljub temu smo ves čas uživali podporo številnih slovenskih strokovnjakov in strokovnjakinj z različnih področij. Slovensko muzejsko društvo je Muzeju norosti za leto 2022 podelilo Valvasorjevo priznanje. Naše delo pa je prepoznala tudi mednarodna strokovna javnost: vključeni smo bili v Cesto gradov – Schlösserstraße, postali smo člani Mreže konvencije Faro, ki deluje pri Svetu Evrope, zdaj pa smo prejeli še nominacijo za Evropski muzej leta 2026.

Nominacija – skupaj s 35 drugimi evropskimi muzeji, med katerimi jih večina prihaja iz zahodne Evrope, številni pa delujejo z obsežno javno podporo, v prenovljenih ali povsem novih muzejskih prostorih – je za nas zato še toliko večja potrditev. Muzej norosti namreč deluje s skromnimi sredstvi. Pri svojem delu sledimo načelom organske rasti, ponovne uporabe, jedrnemu timu pomagajo številni prostovoljci in prostovoljke, interdisciplinarnost pa ostaja eno naših osrednjih vodil. Verjamemo, da bo nominacija prispevala k še večji mednarodni prepoznavnosti Muzeja norosti in Slovenije.

Barbara Kotnik, kustodinja Muzeja norosti

Muzej norosti se je v zadnjih letih izkazal in uveljavil kot pomemben prostor odprtega pogovora, kjer lahko obiskovalci spregovorijo tudi o svojih stiskah, osebnih izkušnjah ali izkušnjah svojih bližnjih. Skozi vodene ogledne in izobraževalne programe odpiramo teme stigme, družbene izključenosti in človekovih pravic ter spodbujamo razmislek o tem, kakšno družbo želimo graditi danes.

V letu 2025 smo izvedli javna vodstva in izobraževalne programe za več kot 3000 obiskovalcev, med njimi številne šolske skupine, študente ter strokovne delavce z različnih področij. To potrjuje, da muzej postaja pomemben prostor učenja, dialoga in skupnega premisleka o težavni dediščini ter sodobnih družbenih vprašanjih. Še posebej nas veseli, da mladi muzej prepoznajo kot prostor, kjer lahko spregovorijo in kjer lahko te teme skupaj premislimo v kontekstu današnjega časa.

Srce Muzeja norosti so tudi prostovoljke in prostovoljci, ki skupaj z nami soustvarjajo muzejski prostor. Sodelujejo pri dogodkih, pomagajo pri programih ter se vključujejo v različne aktivnosti muzeja. Za mnoge je muzej postal prostor srečevanja, sodelovanja in občutka skupnosti, kjer lahko prispevajo svoje znanje, čas in izkušnje, hkrati pa najdejo prostor za pogovor, ustvarjanje in medsebojno podporo.

Nominacijo za evropsko nagrado za muzej leta razumemo tudi kot priznanje za vse obiskovalce, prostovoljce in skupnosti, ki soustvarjajo Muzej norosti. Takšni odzivi nam potrjujejo, da je prostor, kjer se srečujejo dediščina, izkušnje ljudi in odprt družbeni dialog, danes še posebej pomemben.

red. prof. dr. Vito Flaker, strokovni svetovalec

Muzej norosti odpira težavno temo – norosti. Hkrati odpira javnosti pogled v ustanovo, v kateri je bila zaprta. To sta danes dve pomembni zadevi.

Najprej zato, ker je norost nemogoče definirati, opredeliti, zamejiti. Tudi zato, ker je veliko stvari, ki nas uničujejo – vojne, podnebne spremembe, odtujitvena organizacija dela in življenja * in druge – storjeno v imenu razuma. Pomembno je tudi to, da je norost, čeprav jo praviloma pripisujemo posameznikom, kolektivna zadeva, pojav, v katerem je vedno udeleženi več ljudi – tisti, ki postane označen, pa na koncu ostane sam. To je velika zmeta razuma.

Še večja zmeta, celo zločin je zapirati ljudi v norišnice – zaradi njihove življenjske, bivanjske stiske. Tako pravi tudi Konvencija ZN o pravicah »invalidov« (19. člen), tako zelo nazorno dokazujejo izkušnje v deželah, kjer so takšne ustanove odpravili (Italija, skandinavske dežele, Velika Britanija in druge). Ljudje laže »pridejo k sebi«, če živijo na

prostosti, če jih službe podpirajo, jim pomagajo organizirati življenje tam, kjer živijo oz. želijo živeti. Pomembno je tudi, da spet postanejo del skupnosti. Za skupnost je to izziv, a tudi gradnik. Izključevanje ljudi je rak rana skupnosti, sprejemanje takih, ki se (tako ali drugače) ne prilagajo družbenim zahtevam, pomeni ustvarjanje neke nove solidarnosti, ki jo danes še kako potrebujemo.

Muzej razgalja institucionalno nasilje in mehanizme izključevanja, je poklon vsem tistim, ki jih je zadela taka usoda in predvsem tistim, ki so še zdaj prisiljeni v takih razmerah živeti. Hkrati je spodbuda vsem tistim, ki želijo ravnati drugače, ki hočejo ljudem v stiski zagotoviti učinkovito in tovariško pomoč, ki hočejo zapiranje in hiranje v ustanovah nadomestiti z oskrbo na domu, osebno asistenco, raznimi oblikami opore v krizi pa tudi revščini (večina ljudi v ustanovah je iz revnih slojev).

Afirmacija norosti kot družbenega pojava je lahko le dosledna kritika institucionalizacije in korenita zastavitev dezinstitutionalizacije. V tem smislu je Muzej norosti tudi spomenik dezinstitutionalizacije, živi opomnik, kaj je treba storiti.

izr. prof. dr. Igor Sapač, strokovni svetovalec

V Sloveniji in Evropi je bilo v zadnjih dveh desetletjih z znatnimi javnimi finančnimi sredstvi obsežno prenovljenih več gradov in dvorcev, ki so pred tem izgubili nekdanje vsebine in so bili prazni. Pri teh prenovah so bile grajske stavbe v glavnem podvržene obsežnim gradbenim posegom, ki so močno posegli v izvirno spomeniško substanco. Pobudniki teh obnov so menili, da je to edina možnost, da se prazne stavbe ponovno oživijo. Po izvedbi del se je pogosto izkazalo, da visoke finančne naložbe in obsežne gradbene prilagoditve nikakor ne zagotavljajo uspešne revitalizacije, vsekakor pa vplivajo na avtentičnost spomenika. Alternativen koncept je bil po letu 2013 uspešno preizkušen in uporabljen v primeru gradu Cmurek.

Z alternativnim konceptom prenove, ki je namesto obsežne in drage celovite adaptacije in modernizacije, uveljavil koncept za redno vzdrževanje gradu in za njegovo postopno prenovo z zelo omejenimi gradbenimi ukrepi, izvedenimi na podlagi dejanskih potreb in možnosti, se je splošno stanje stavbe s statusom kulturnega spomenika državnega pomena – brez omembe vredne porabe javnega denarja – v zadnjih letih postopoma znatno izboljšalo. Z uveljavitvijo alternativnega koncepta prenove je nastala edinstvena avtentična sinteza med različnimi zgodovinskimi plastmi kulturnega spomenika in grajenim okvirjem za nove vsebine. Primer gradu Cmurek kaže, da je pogosto mogoče in smiselno nadomestiti obsežne, drage in za spomeniško substanco nujno destruktivne prenove z učinkovitejšimi alternativnimi koncepti revitalizacije, ki temeljijo na rednih vzdrževalnih ukrepih. S tem je kot Muzej norosti revitalizirani grad dobil poseben pomen za širši evropski in svetovni prostor.

dr. Tanja Roženberger, Slovenski etnografski muzej, nacionalna korespondentka za Slovenijo pri EMYA

Ocenjevalna komisija EMYA je izbrala 35 kandidatov – evropskih muzejev, ki se bodo letos med 10. in 14. junijem predstavili na konferenci EMYA 2026 v Bilbau (Španija). Osrednji gostitelj je Interpretacijski center baskovskega jezika Euskararen Etxea, dobitnik Muzejske nagrade Sveta Evrope 2025.

Nagrada Evropski muzej leta (EMYA) je bila ustanovljena leta 1977 pod pokroviteljstvom Sveta Evrope za priznanje odličnosti v evropski muzejski skupnosti, njen glavni pobudnik je bil g. Kenneth Hudson, priznani angleški strokovnjak in publicist. EMYA deluje v okviru vrednot Sveta Evrope z zavezo k spodbujanju demokracije in človekovih pravic ter trajnosti ter preseganju kulturnih, družbenih in političnih meja. Na podlagi sprejetih načel podpira in spodbuja, mreži in predstavlja ter nagraduje odličnosti in inovacije na področju muzejev.

Različne nagrade v okviru sheme EMYA poudarjajo raznotere vidike in kriterije. Glavni nagradi Evropski muzej leta in Muzejska nagrada Sveta Evrope, se podeljujejo neprekinjeno od leta 1977. Celotna shema nagrad EMYA pa se odziva na družbene spremembe, aktualna pereča družbena vprašanja, odgovornosti in priložnosti, s katerimi se soočajo muzeji v 21. stoletju. Podeljujejo se tudi Nagrada Silletto za sodelovanje in angažiranost skupnosti, Nagrada muzeja Meyvaert za okoljsko trajnost, Nagrada Portimão za gostoljubnost, vključenost in pripadnost ter Nagrada Kennetha Hudsona za institucionalni pogum in profesionalno integriteto. Poleg nagrad se podelijo tudi posebne pohvale.

Kandidati za nagrade so bodisi novoustanovljeni muzeji, ki so bili prvič odprti za javnost v zadnjih treh letih, bodisi že uveljavljeni muzeji, ki so prenovili svojo organizacijo in zaključili obsežen program posodobitve in širitve. Zmagovalci so lahko muzeji vseh vrst, velikosti, znanstvenih disciplin in lokacij, muzeji, ki uvajajo nove metodološke pristope v evropskih muzejih, razpirajo tematike ranljivih skupin in obrobnih tematik, spodbujajo medkulturno razumevanje dediščine ter obravnavajo nesnovno kulturno dediščino.

Pravni in organizacijski okvir za letno podeljevanje nagrad in spremljajočo konferenco zagotavlja Evropski muzejski forum (EMF), katerega ustanovitelj je Svet Evrope. Evropske države v Evropskem muzejskem forumu za EMYA zastopajo nacionalni korespondenti, ki skrbijo za pretok informacij med muzeji po Evropi, in v svoji državi spodbujajo razvoj ter predlagajo inovativnim in novim muzejem, da kandidirajo za nagrado.

V Muzeju norosti je na ogled postavljenih 14 razstav, ki sodijo v ti tematske sklope. Obiskovalci so tako lahko na sledi:

- norosti
- dolgi in razgibani zgodovini gradu Cmurek
- reki Muri, evropski Amazonki

Z mesecem aprilom muzej spet odpiramo za obiskovalce, ki si grad Cmurek lahko ogledajo s strokovnim vodstvom. Urnik ogledov je na spletni strani muzejnorosti.eu, lahko pa nas tudi pokličete na 070 433 219 ali nam pišete na info@muzejnorosti.eu

Kontakt za več informacij:

Sonja Bezjak, direktorica: sonja.bezjak@muzejnorosti.eu, 031 585 967

Foto (Leon Friš): Grad Cmurek na Tratah, v katerem domuje Muzej norosti